

פרק ח' נוטר הכרם

"לבוא במכתבי, ולהזהיר בשער בת רבים, ולבקש את אחי האהובים צמודי לבי, אשר נפשם יודעת כי אהבת עולם אהבתים, ומעי מעי המו לטובתם כל הימים בזה ובבא, ומאהבה מסותרת אבוא בתוכחת מגולה..."
(מתוך אגרת הקודש שנת תרס"ז.)

שנות הששים במאה הקודמת היו קשות וסוערות ליהודי פולין וגליציה. ההשכלה אשר עשתה שמות ביהודי מערב ארופה והרסה קהילות רבות וגדולות, החלה לתת את אותותיה גם במזרח אירופה. המצב הכלכלי הקשה, המלחמות שעברו על היבשת, המהפכות והתמורות בשלטון, ערערו את יסודות החיים בפולין, ויצרו קרקע נוחה לקליטת רעיונות חדשים.

העיתונות החלה בתעמולה נמרצת למען השכלה רחבה ליהודים. לא עוד הסתפקות בלימוד בחדר ובישיבה, אלא "הרחבת אופקים" בבתי ספר כלליים, גימנסיות ואוניברסיטאות. המשכילים דרשו להתקרב אל הגויים ולפרוץ את חומות הגיטו היהודי שהגנו על מסורת ישראל לבל תפגע. שכרון החושים שנבע משוויון הזכויות ליהודים, גרם לטשטוש תחומים ולבלבול רעיוני בקרב הנוער. הרעל שנמסך במלה הכתובה, נספג בדמם של בני עם הספר וגרם להתבוללות ולניתוק מהיהדות.

אמנם, לא לאלתר נראו התוצאות האומללות ברחוב. שכן ארס ההשכלה וניצחון השפעתה, נתנו את פירותיהם רק לאחר זמן ארוך ביותר.

בשנים תר"ס-תרס"ב הוחלט על ידי גדולי ישראל, ליסד בכל עיר ועיר אגודות "מחזיקי הדת", שתכליתם לחזק את חומות היהדות, ולהשיב מלחמה שיערה, בנושאי דגל ההשכלה. רבנו תמך בהתאגדות זו, ופרסם מכתב בשנת תרס"ב "לחזק ידי העוסקים בזה".

במכתב שהתפרסם ב"הפליס" חוברת ה' שנה ב', כתב רבנו, בין שאר גדולי ישראל שתמכו בהתארגנות זו:

"לפעלא טבא הזאת (יסוד קהלת מחזיקי הדת) הנני מסכים, ומבקש מאד לאשר, לקיים ולחזק ידי העוסקים בזה, כאשר יהיה ברשות הממשלה, יר"ה, לעשות.

ויהיו נא אמרינו לרצון ולהועיל בלב כל ישראל. יחל לבבנו לאהבתו ויראתו ית"ש,
ולהטות לבבנו ללכת בדרכיו - דרכי התורה הקדושה. ונזכה לגאולת עולם.
כחפץ המדבר באמת ובצדק,
יום ד' ט"ו טבת תרס"ב לפ"ק.
אלכסנדר.
ירחמיאל ישראל יצחק
בהה"ק זצללה"ה ז"ע.

רבנו חזה את הסכנה הטמונה בקריאת העיתונים והספרים החילוניים ופנה ללחום
בהם מלחמת חרמה. במכתבו שכתב בשנת תרס"ז, יצא לחזק את יתדות הדת והאמונה
ולהציל מהבערה האוכלת בקצה המחנה - תבערת ההשכלה המכלה כל חלקה טובה
בכרם בית ישראל.

במכתבו הוא מתריע נגד הקולות והמנהגים החדשים שפשו כנגע ממאיר במחנה
היראים, וקורא בכל עוז להמשיך בדרך הסלולה משנים קדמוניות, מבלי לסטות ממנה
כמלוא הנימה. לכן הזהיר בכל תוקף את האבות לפקוח עין על בני ביתם, ולבער מן
הבית ספרי מינות ועוגב.

אך בזאת לא היה די. גם מחוץ לבית היה צורך בשמירה מעולה על ערכי היהדות
מפני רוחות זרות. רבנו צווה לבדוק, אם המלמדים בחדרים הם יראי שמים ותמימים
באמונתם, או שלבם נוטה אל ההשכלה. כמו כן פנה אל חסידיו בדרישה לחזק את
הלימוד בבתי החסידים, על ידי שיקבעו את שעות הלימוד בשטיבעלך ולא בבית,
ולשמור על תפילות בציבור בוקר וערב.

הוא לא הצטמצם במכתבים ובאזהרות לחסידיו בלבד. אף שישב באלכסנדר
שבמרכז פולין, היתה מצודתו פרוסה על כל הארץ. מגליציה שבדרום עד רוסיה
שבצפון, מליטא שבמזרח ועד גרמניה במערב, נכרה השפעתו הרבה.

"חדש אסור מן התורה". רבנו דרש מחסידיו בכל תוקף ללכת בדרכי אבותינו
הקדושים, ולא להתפס לחידושים בכל שטחי החיים, ובפרט בשטח החינוך. בזמנו
החלו להשמע קולות במחנה החרדי, הדורשים להכניס שינויים בחדרים, לעשותם
מודרניים יותר, על ידי הוספת למודי חול, או הכשרת המלמדים במתודות "מתקדמות".
רבנו חיזק את דעת המתנגדים לכל שינוי בצורת החדרים, והתווכח עם עורכי עיתונים
חרדיים שנסו לשכנעו שיש צורך להכניס תיקונים במערכת החינוך המסורה לנו מדור
דור. רבנו הסכים לשיטתו של רבי הלל מקולומיי, שגם הוא היה מהמתנגדים החריפים
לכל שינוי במערכת החינוך.

באותו זמן הגיע לקראקא ד"ר יונג, רב יהודי משכיל מאוסטריה, שרצה ליסד בעיר
גימנסיה מעורבת ללימודי קודש וחול. אף שהצהיר כי הוא רוצה להכניס לגליציה